

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ԶՐՈՒՑՑՆԵՐ ԵՎ ԶՎԱՐՃԱՊԱՏՈՒՄՆԵՐ

40 (42). ԽՈՐԱՎՄԱՆ ՄՂՎԵՍ

ԿԵԼ, աղվես գախապերանան, գենին իրանց խավուրմը: Աղվես խիտրի է, մ'նօր գէլի գայնի տուռ գէճէ. - Եյ հեյ: Գըսը. - Ի՞նձ է, աղվես ախապե՛ր: Գըսը. - Ըս հորկուրն է կանճի, էրտամ:

Գէրտը պանը խավուրմեն, կուլէ, գիկը: Կել գըսը. - Ի՞նձ ըսից քու հորկուր քզի: Ըկից. - Ըբը՝ ախաճիգմ' էր էղի իրանց, կանճիր են՝ անուն տրենք, տրեցի՝ Պերանպացիկ:

Վախտմ' գնցիի, հըմք գանոթնը, գէլը տուռ գանճէ. - Եյ հեյ: Կու գըսէ. - Ի՞նձ է, աղվես ախապե՛ր: Գըսը. - Ըս քեռին է կանճ: Գէրտը ուղը խավուրմեն, գիկը: Գիկը գըսէ. - Ի՞նձ էր էղի:

- Վըլը, իրան տղեմ' էր էղի, անուն է կտրենք:
- Ի՞նձ տրեցիր: - Վըլը, տրեցի՝ Կեսն ու վեր:

Մնաց մյուս անկամ, գսովկածանը, գէլը տուռ գէճէ. - Եյ, հեյ: Գըսը. - Աղվես ախապե՛ր, ըդ օ՞վ է: Գըսէ. - Ե՞ւ ընթենգին է: Գէրտը ևս անկամ կուլէ, խավուրմի կրուրեն գտարոգէ: Կել գըսէ. - Ի՞նձ են կանճի, աղվես ախապե՛ր:

- Իրանց ախաճիգմ' էր էղի, անուն տրեցի:
- Ի՞նձ տրեցիր:
- Անուն տրեցի՝ Խլիս:

41 (43). ՈՐՄԱՆ ՄԱՐԿԻՄ

Գնիգմ' սիրդգան ունը ուրուն, հնոր խեչին: Կիշեր մարտ դասդրած գիքը բարգի: Կարգ գըսը. - Մարտ, ըսիմ քի հանելուգ մի՝

- Լուսնագ տու քարվանգորուս
- Ուստը Սարկիս՝ հըդ օռուս. ի՞նչն ը:
- Կարգ, զըդր լըս լավ գիանի՞ն.
- Լուսուն գեփիս գոնգեզ,
- Յըդ գլցուս ճրի բես,
- Յըս գուդիմ, տու գթմբշխս վըրես:
- Վո՞ւ, դաք հաց ու գծու բանիր,
- Մուրուք տի ոռս, տու իո՞շ հանիր:

42 (44). ԴԵՐԴԵՐՆ ՈՐ ՀԱՐԵՎՆԻ ՀԱՐՍ

Դերդերմ' ածկ ուներ հարենի հարսին: Ամեն բըդքակի օր՝ հարս ուր մոդ էր: Օրերից օրմ' հարսի մարտ գէրթը խուրաք: Կիսուր գաջարարը, հարսից

շուրդ գէրթը ժամ, գգայսր դերդրու տիման, գսկսը ադրել: Դերդեր գիշը՝ հարս չկը. գուղարգը ժամհան հին հարսի էղիվ. Տու մ'ըսը ըղուր մարտ լը կլսու յը. օր գսրգ սիրեգան գըթիք, հեդ գիկը. գըսը. - Ըս հընգերդանկ տառան, յըս լը տառը: Ժամհար ըն վախս գիշը, ըր մարտ գմիդ նիրս, գիկը ժամ, գայնի հարսի կիսրու գողիկ, գ'սկսը աղոթիլ ու դերդրուն գիշսկցու

Կացի, ըր իկեր,
Էգավ, ըր չգավ,
Չներ եգի գիկեր:

43 (45). ՏԵՐԴԵՐՆ ՈՐ ՀԱՐՍԸ

Կեղմի տերդեր մը, ըղուր աչք կեղմի դրգեցի հարսին: Օր մը տերդեր գիաճողցու, հարսին գժամաս ոթ ուրանց խրբեն:

Էքսի օր, ըդ հարս կիգը ըղտիդ, կայնի, կայնի: տերդեր չկը, կնստի հօդ կ'շու ու կէրտը:

Տու մըսի՝ տերդրու գործ ըդ օր անհաջող կէրմանց կոգքը, տեսնը՝ հարս չկը, կէրտը խրի մէ ծեր, կ'գը մյուս ու կինդնը.

Եգի կայնի կայնուգ մացի,
Էրգար շոի, թոդի կացի,
Կունգուլ տու գեղին մդնիս:
Կիանը ուր գլխու կունգուղ ու կզըրգը գեղին:

44 (46). ԽՈՋԻՄ

Ըս պարու գեղ տունմ' կէղմի, ըդ տուն յոտ հարի հըդրար կաբրին, հըմք ըղուց կիսուր շադ տմը կնիւ կէղմի, հարսներուն օր, արիկ չիդը, լավ չպայի: Օր կիսուր օր ժամ կէրտը, ըղուկ կուգին խորիս սարքուն ուղին: Կէսին, շուշուդ կուտին, հըմք մէ հարս փշու կգողնը, արօւ ըր մարտուն: Տու մ'ըսի, ըղուր մարտ եղու անգքներուց լը կը կէղմի. իրգուն օր կպար գին քնելու կնիգ կըսը. - Գորե՛, խորիս... Ըդ մարտ, անուն Գորե կէղմի.

- Յը՛, - կի՞մա Գորեն:
- Խորիս կի:
- Ի՞նձ ըսի՞ր:
- Խորին կի:
- Ուդի՞մ...
- Գաղտո՞ւգ, Գորե՛, գողտո՞ւգ:
- Ըդ ձենին՝ կիսուր գիմնը, կլսը: Լուսուն կէլի թու փոխինն խառնէ իրար, կոհիկ կէնը.

- Սեգ օր կացի ժամ, տուք էլաք խորիս սարկի, հա՞յ, լըս ձըր պարու...

Կիշեր Գորե կնիգ ըր մարտուն խորիս ը կիդէ սիկ խորին կպերիմ ձըր վոեն:

Գպոնը հարսներուն լավ գլխացու: Էդ կեղնի.
հարսնիր ըլ ի՞ց թորը կենին, առանց կիսուր՝ պան
չըն ուղի:

45 (47). ԳՈՐԻԳ ՀԱՅ

Սովի դպրին գէղնի, մարտմ' գորեգի հաց գպրտը
քան, օր ուղը, չէ՝ գորեգի հաց ծանդը ը, գիճնի դագ.
չէրև: Մէ սովուած, հլզուգ մարտմ' լը ըն յանեն գիկը.
շղեսնը օր տարդագ թանը, գըսը՝ է՛, տարդագ թան
չըն ուղը: Թան ուղող գուրիսնը, գըսը.

Սեռնի մ քգի, գորիգ հաց,
Սեռնի մ քգի, թու զորաց
թու էրիս բըհեցիր՝ անօրաց:

46 (48). ՀԸՆԿ ՅԸՆ, ՀԸՆԿ ԼՈՒՄՆԱԳ

Մարտմ' գդանը կրուրմ' յօդ հօրը լուսնգի տիմաց,
գըսը. - Դըդը յը՞դ, հօդը՝ լուսնաց, մնը վախւտ մը, գիկամ
հանիմ: Գընցնի ժըմընագմ', գիկը կաշը, կաշը, չկդնը,
շուֆրմ' գիդը, գըսը՝ ըրը, ըդի՛ լը լուսնգի իներ...

47 (49). ՀԻՏՆՑԻՔ

Յիտնցիք լուծ գտրին ջամպու վրեն, ըր ջնջնիր
չէրտան ուղին գորիգ: Լուսուն գէլին իշին՝ ջնջնիր
սատ զորիգ գերիր ին, զգարմանան, թը ջնջնիր ո՞ւր-
վէ ընցան գերան արդ: Սեգմ' գըսը. - Ըյի՛, սամու ծգով
ին ընցի:

48 (50). ՎԱՆԵՑԻՆ

Վանեցի մարտմ' գաոնը գարմիր դախւոեդ, գնս-
տի ախազի մը վիը, գսկսը ուղիլ: Ըդ անիրավ շադ
յուու գէղնի, գուտը ու գրապը աճկերուց, գուտը ու
ժիլը: Օդարագանմ' գընցնի դըդի, գըսը. - Ա՛ մարտ,
օրի՞ գիանիս թու հոկին, օրի՞ գուրիս զըդ րիդ պան:
Չըսը. - Փարո իմ ովի առի, ուղիմ, թըիս հոկիս էլի:

49 (51). ԿԱՎՈԾ ԿԻՇՈՐՆ

Էրեխենմ' ծեռ գմդու գժի մեծ. գուգին էրեխի ծեռ
գորին, ըր հանին գժեն: Կավոցի թըժը հարսմ' գըսը.
- Պերե՛ք գուժ ճարտիք, հանիք էրեխի ծեռ միժեն:
Գըսին. - Ո՛ւ, մըր հարս կավոը կիդուն ը, պերեք գա-
շիք, օր օդինի չառնը կեղին:

Գպերին հարս գախին, հարս գխեխտվի, աղմնիր
գմնը պած, գըսին. - Նեսնա՞ս, ուրախուչունից ը գին-
դանը...

50 (52). ԻՇՈՐ ՀԱՎԳԻՏ

Գըլեցին գէրթը րազար, գդեսնը եմիշ ը գծախին:
գըսը. - Ըդ ի՞նչ ը: Գըսին. - Իշու հավգիտ: Մէ հադ
գաոնը, թըլը հուլքին: Խուլքին ծազ գէղնի, գընգնի
փշիմ' կըմի վրեն: Փշի դգից լարստրագմ' գիախին:
Ըդի գրողը. - Բուռոյի՛, բուռոյի՛, գէրտաս մըր դուն,
թը մըր դուն լը չկինաս՝ գէրտաս քըվորի դուն:

Գիկը դուն գըսը. - Գնի գ, քուտագ էգի՞ր ը դուն:
- Ի՞նծ քուտագ: Գըսը՝ հալ-հեկիատ էգրես էղավ:
գըսը. - Դը՛ կնը քըվորի դուն, դիս քուտագ օ՞ն ը:

Գէրտը հաքցու՝ օն չէ: Գիկը մարտու հիդ գէնը գոնիվ,
դավի, թը՝ ընչո՞ւ չպերեցիր, հեծնեք էրտեկ ըմ հոր դուն:
Ը՛, թու բարու գանգ... գուրեր քուոգու մեծկ:

51 (53). ԶԱՐ ԱՊՌՈՆ

Մարտմ' թը քընի դարի գէրտը խուրրաք: Իկա-
լուց գիանդրի իրանց կեղացի Սաղոյ:

- Սաղոյ, - գըսը, - ի՞նծ գը, ըմ հեր, ըմ մեր, ըմ
ընդանիք ի՞մալ ին:

- Թու րար մեռիր ը, թու մամ մեռիր ը, թու ախապեր
սադ մեռիր ին, ծըր տոան թըլը շուն յոտ թուլը պե-
րիր ը, դիխ-դիխ տըիր ը...

52 (54). ՄԱՍՈՒՆՅԻ ՄԱՐՏ

Սասունցի միծ մարտմ' էրկան գարրի: Ըր թոռան
անուն լը Ջամլետ ը, շադ գսիրը ըդ թոռան: Օրմ' գի-
կը թոռնիգ գըսը. - Բարո՛, ըսօր էրգու դոմս ունին,
գդանիմ գրգի «Ջամլետ» թադրուն, գիկա՞ս:

- Դը՛, խուրրան քգի, ըդ ի՞նծ Ջամլերտ ը, թու ծե-
ռոաց ճուր գլո՞ւ, թը՝ չէ:

- Է՛, բարո, ըդի ընձնէ շադ պարծր ը, շադ լավ ը:

- Դը դար լառ, դեսնամ ըդ ի՞նծ տըրի լը, ըր ըդ-
քան գկովաս:

Թոռ գէլի վերու գրարոն էրտը: Սիմև սկսվիլ, ժր-
մընագ շադ գը. գվերու Ջամլետ գրարոն դանը ջա-
շարան, պաժագմ' - էրգու գիմցու, գըսը'. - Դը քե՛լ:
Փշումը շուդ գէրտան նստին: Դը՛, - գըսը, - միծ մարտ
ը: Գէրտան առածի շարկիր լը գմստին: Բարո, տու
րարո, նստին ու քնիլ՝ մեգ գէղնի: Թադրուն գսկավի:
Ջամլետ գրոտը րարո թիվ, - Բարո՛, էլի սկսավ, րա-
րո՛, էլի՛, ամուտ ը:

Բարոն աճկիր գպաժու. - Դա՛ լա՛, Ջամլետ ըր
էգավ, տու ընծի հանը:

Ջամլետ ըր գիկը պեմին, թոռ նորից գիյոդ. - Բա-
րո՛, էլի՛, բարո, էլի՛, Ջամլետ էգավ, Բիծեն գիմնը ու
ինչքան ծեռ ունը գրողը. - Թը էլլ՛, գքու մամ լը, Ջամ-
լետին լը...

53 (55). ՀՈՏՈ ԱՎՈՆ

Դիանը Յուտո Ավո երգու գով լը խ'սր գէմինին. բեղուսյուն լը բաղերազմից հեռո հարգ զվերժեր յըդ, պուրտ. բանիր: Կուլխորուրտ Կաքավասձորում էր, գդանժին Ավոյ գըսին. - Էռամյազի հարգ բդի իրևս:

Ե՛, ի՞նչ էնը Ավոն, երգու գով լը ստիրջ ին մացի: Գընգին ջամպը գէրտը, գմիսածը, վերճարին, ինարմ' գ'կդնը ու հմք - իրին գխոսը. «Ի՞նչ էնիս, Ավո, էլի նստի պոե՛զ, կնը Մոսկով ինգիր Ստալինի խիճ» ու ինք հրդ իր մդաց գէրտը, գըսը. - Կացի դեսնամ՝ հնգիր Ստալին խըլյուն ծիո գէրտը սենյագի ըն ձեր, գիշե՛ս ձեր, ըր դեսավ ընծի ըսից. - Ըշի, Ավո, պարիվ, ըոի տու ի իս, խեր ըննի, ի՞նչ իս իգի:

- Վըլը, ինգիր Ատալին, հալ-հըլվար եզրեսը. գովիր ստիրջ ին մացի, յօդ չկը, բանիր չկը, ստիրջ գովորուց հարգ գունի՞ն:

Դնգիր Ստալին մդաձից, մդաձից ըսից. - Ավո, քու խիւր ի՞նչ գ'գորը, ըր սահրջ գնգորուցինը հարգ ունին, ոբը ստիրջ գովորուց չըն ո՞ւնը:

- Վըլը, - ըսից, - հըլյս, նըլըլի ջիշտ իս, երտամ ձահին գըն մէ գով, իդամ հըլյա պամ՝ լը գառնին էրեխնուց շուր-մուր, դգլուգ ին, հա՛, խա՛:

54 (56). ՔՈՐՐՈՇ ՀԱԳՈՆ

Դարիմ՝ թուրդո Ջագոյ գիդան կոլխոզի խովիր բը-հը: Միծ մարտ էր, փեղով գքելեր: Ըդ դարին, Կաքավածորի նըխըկեն՝ Նազարյանն էր: Խոգիր ծնելու վախտ գըսը. - Ջոպո Ջագոյ, մուխյատ էլի, խոզիր գծնին: Ե՛, խիղջ Ջագոյ, խոզու ձին՝ դեսի՞ր ը: Կյուս գտրը փեզին ու գսպասը, թը յըլ որի խուզ ծնի, օր երտը քնի: Աեգ գննջը, մեգ՝ գիմնը, վերճարեն, խուզ գծնի: Գվերու գոշին դանը ըն տին, էն գդեսնը՝ մե՛գ լը էդավ, ըդրան լը գդանը, գիկը ըր նսաի, գդեսնը՝ մե՛գ լը էդավ, ըլ քորինկ գիղը վլեն, մէ դաս ամկամ գէրտը-իկը, իլա՛շ չկը, ըլ չտիմանը. իըմը փեր գգըրոգը փորուն գըսը. - Խուս ու իլը՛ժ, խը՛ժ ու լսը՛ժ, քու խեր... Նազարյանի պլա՞ն ը գաղարին...

55 (57). ԳՈՒԶԿԵՑԻ ՇՈՆԵՆ

Գուզկեցի Դոնեն գվերու վեղորոմ՝ ժաժիգ, քընիմ՝ հավկիտ լը գտրը ժաժիգ վլեն, գէրտը Ուշան՝ պարեգամին դեսնալու, ոզգի որէ մը ոյոդ գէլնի: Զամպեն քարմ' գշմտի օղվին, գընգնի, հավգտնիր սաղ զլսափին, լցվին ժաժիգ վլեն: Ի՞նչ էնը, ի՞նչ չենը. կլեպնին գվլոցու, իըմը ձեռ զգըրոգը լա՛վ գխառնը ու գնստի ուղր, էրեխին լը գըսը՝ գեր: Էրեխեն գըսը. - Ապո,

ըդ ի՞նչ ը գէմիս, ըմ սիրո խառնից. ապո, ըմ սիրո խառնից: Ապոն մեզ հաղ գ'գլու գըսը. - Ջիմար գքեզ, ամենայն ընդիր և օրինավոր գերագուրն է, գեր:

56 (58). ԹԱՏՈ ՄԳՐՈՆ

Դիանը թատո Մգրոն գիկը Աշտարակից ըր էր-տը Դիան: Ակարագով ըր գընցնի, բիծեք հնդին սգումպի բաղի դագ նստուգ, գդանժին: ճորու Սեւրագ ծեռ ապնիլով գըսը. - Ջըմ արի, հըմ արի. ը՛, ո՞ւր ը գփախնիս - խսիս:

Սգոնն գնայը Աետո միծ քտին, գըսը. - Ջը. ոքքը ըննիմ քու քըլըշ քտին, գողրոման դարին ո՞ւր էր փախնենք մղմենք ինք, խլսենք...

57 (59). ՓՈԽԻՆԴ

Պարաշի անիօ ծանոր հիվանդ ը: - Գնիգ, ի՞նչ եպիմ էրեխսեք ուղին: Գըսը՝ փոխինդ: Փոխինդ լցուէ ը քուպգիր, պարաշ տու պարաշ գպերը մե՛ծ բդիք մը, ծուր գտոցը, փոխինդ գլը ու խառնը, չոգիգ գգարգը ու խառնը թըմը՝ չթուկնը: Գըսը. - Կացեք Կւս դուշ, ցիշմ' երման ծուր պերեք: Էն լը պերցին - լցին, չուղավ, չոգիգի գողեր չառավ, գ'գաղոհ էրեխյոց գըսը - Ճեռու մածե՛ք, հեռու մածեք իծնինք ծոր, սելաշ շոմինք վլրեն, թը Աշնագը սելավ իկը ըդոր հըխեւ...

58 (60). ՁՂԱՐՁ

Գնիգ ըր հիվանդ էր, գըսին. - Պարաշ, շադ ը քաշիս, էլի տուրս: Օրմ' չքըշը հըտը իրգուն: Զոծ քներ ու գըրտը մղմի դեղաշոր. գլնը թըմը՝ թուն չիկը, քամբան: Զդարան ընգեր ը նիտք: Ջըմը գվերը յորդան, դեղրպնուց թուրթմ' գբբծը, նաշան գլը մընին, նաֆագմ' - էրգուս գքաշը ու քուն առանո: Են գիշին՝ բաժառ ընք, յորդան, ծուխ ու մուկսվերծ դուն: Գիերսոդին. - Այ պարաշ, ո՞նչ ը գէնիս, զմգի լը գուգիս վաղիս:

- Ջա՛, հը՛րի տուք ըր ավը եք, զյորոյան լը գվառը, ամրո՛ց լը գվառը, դուն լը գվառը...

59 (61). ԱՃՆԱԳԸ ԹՈՒԹՈՒՆ

Պարաշ՝, - գըսին, - Աշնագը թութուն ըններ, գշւչե՞ր:

- Ե՛, պերան չէր, ավեղրան էր, պերեն մըր չորանց սաղլավարեն, իըմը՝ ձագմ' թորգեն ընքի, Աշնագը թութուն ըլեն մեծ ու թըլեն բաժառ, է՛, նըֆագը - էրգուս քաշեք, ի՞նչ գ'ննէր թը՛ղ ըններ...

¹ Սասունի Կուսգետ գյուղից:

Բաղերագմի դարին ը: Թըմէ Դոնեն գըրսւը լուծք. Ճպերին օյի Բուրագանից գըրմըժո փեղ՝ ձախին: Երգու լավյօդ ուներ Դոնեն, առավ շինեց փեղ, մեխմ՝ գարգեց կլովս, աղոստրնին էգավ ըսեց. - Կրիգ, հըմ դես, ինչ ուչուգ - չապլի յը: Գըսօր նստան հաց ուդե-լը: Խածոն կողյո՞ն գվերը ճարտը գիեղ ու գտրը գոխիկ: Քիմ՝ գընցնի, Խածոն գվերը որ փեղ, գըսը. - Ըմ փեղ ըստրնից լավ ը: - Կրիգ, հըմ դես, ըդ գէժ ի՞նչ ը գըսը, ըրին ցախմ՝, իմուն՝ ուչուգ - չապլիմ՝, իմալ ըր փեղ գիանը վերև, գլեսնը՝ փեղ գախվավ: Աշկեր գմժորի, հըմը գէլի լավ քուֆրմ՝ գիդը ու գըրըկի գըրտր:

61 (63). ՊԱԲԱՃ *

Պաբաշ գով չունը, գվերը չբուխ, երտալ ը լուծք: Դուեկ գըսին. - Ո՞ւր գըրտաս, ըսօր քու հերտն ը:

- Վըմ, լավ ըսցիք, թը չէ գերթենք:

Զբուխ գվերը, գէրթը գովերուն: Գըսօր գմնի. գմստի քարիմ՝ վըրեն ու գիշը. հըղը՝ Հագոպի գով, հըդր՝ Դիկո գով, հըդր՝ Բողոսին, հըդր... ըլ զպոլոր գովեր գիաշվը, գդեսնը՝ ըրին գով չկը մըծին: Վայ, - գըսը, - գըդոց դիջու բար... խապցին գիսի:

Օրմ՝ Հագոպ էճմիածնը գիկը, գդեսնը՝ մարտմ՝ ըր գնգան ը գոպծը, հըմը գիօսնի, գըսը. - Այ մարտ, օրի՝ գգարգիս, չըս ուգը, դուր գիսի...

63 (65). ԹԻՇ, ԹԻՇ

Մէ բառաք դասնինգ ախմիգ ճոգ - ճոգ գ՝ գանճը, գըսը. - Լառ, ըմ աճկ գրիրը քգի. գուգիմ էնիմ ընծի հարս: Էքսի օր դասնընգին լը գգանճը: Ասդ մէ մարտու բես գիկան, հըրի իրգուն քու ուգածին գըշխըդի՞ն, ըլ հալ-հըրըքատ չմնը: Իրգուն բառաք գըսը. - Լառ ծգի թիթի գպերիմ: Ախճիկ կինան՝ ուղելու պան ը, գիկան ու շարվին: Բառաք տու բառաք գպերը թերոուգ հավ մը՝ թըշտ գործուգ վրեն: Ախճիկ կինան թը՝ ուղելիկ ը, իմալ ըր դաշտ գվերու՝ թերոուգ հավ գընգնի մեծ իբանց: Ըլ չըն կինը ինձ էնին, ընքան սոված ին, չըն գընը ծիծոց լը, հըմը գէնին՝ թիՇ թիՇ, թիՇ:

- ԸՇ, մենինին ըմ ախճգնուն, - գըսը բառաք, - դեսա՞ք իմալ թոթը պերի:

Խիդջ ախճիք՝ գէլին սոված - ծառավ, քոո ու փոշման երտան իրանց դնիր:

* Դավաշենցի Տոնականին (Դոնե) համագյուղացիները «պարաշ» էին ասում: